

— Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>. — Ст. 2.

5. Положення «Про Міністерство фінансів України» від 20 серпня 2014 р. № 375 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>. — Ст. 1.

6. Про національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>. — Ст. 6, 7.

УДК 330.34; 338.24

Андрій ГРИЦЕНКО*

УПРАВЛІННЯ РЕКОНСТРУКТИВНИМ РОЗВИТКОМ

Анотація. Показано необхідність для України переходу до реконструктивного типу економічного розвитку, зміст якого полягає у корінній перебудові структури економіки на основі відновлення власної ідентичності та суб'єктності України, та розкрито особливості управління цим процесом.

Вихід із кризи і подальший розвиток України не може відбуватися на тій економічній основі, що склалася. Тому зараз потрібна не модернізація, а реконструкція економіки, зміна її несучих конструкцій у відповідності до її нової архітектури у європейському і світовому просторі. Реконструкція — це не тільки корінна перебудова, а й відновлення власної ідентичності України, її суб'єктності.

Реконструкція — багатозначне поняття, яке широко застосовується в науці та практиці. Воно трактується як «корінна перебудова чого-небудь, організація за абсолютно новими принципами», як «відтворення процесів, що відбувалися в минулому», «відновлення первісного вигляду чогось» [3; 4] і т. ін. У даному дослідницькому контексті поняття реконструкції буде трактуватися у поєднанні двох своїх значень: 1) докорінної перебудови і 2) відновлення власної ідентичності, самості та суб'єктності. Інакше кажучи, в даному контексті реконструкція економіки України означає не просто її корінну перебудову у відповідності

* **ГРИЦЕНКО Андрій Андрійович** — д.е.н., професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ, Україна, agrytsenko@ief.org.ua

до якогось проекту, а таку корінну перебудову, яка покликана реалізувати сутнісні особливості та переваги України (її самість) в усіх аспектах (географічному, геополітичному, природному, господарському, історичному, ментальному, поведінковому і т.ін.) в тій мірі, в якій вони впливають на економічний розвиток.

Такий підхід означає, що для визначення змісту і основних напрямів реконструктивного розвитку необхідно зрозуміти, що являє собою Україна у єдності і роздільності усіх своїх складових (видів економічної діяльності, природного і виробничого потенціалів, структури суспільного багатства і т. ін.) як результат попереднього історичного розвитку, і визначити такі напрями перебудови структури економіки в цілому і окремих її сфер, які б давали можливість використати існуючі особливості та переваги для забезпечення соціально справедливого економічного розвитку у відповідності до логіки історичного прогресу.

Реконструкція має спільні та відмінні риси з модернізацією. Спільною рисою цих понять є зміни, а відмінності виникають із форм і способів цих змін. Модернізація на відміну від реконструкції акцентує на оновленні існуючого, вона стосується зовнішніх форм, а не внутрішнього змісту того, що оновлюється. Якщо, наприклад, модернізується сталеплавильний завод, то він залишається сталеплавильним заводом, але стає сучаснішим, таким, що використовує найновіші технології. Якщо ж він перетворюється у торговий центр, то це вже не описується поняттям модернізації, бо змінюється сутність і внутрішній зміст об'єкта. Звичайно, модернізація може бути більш чи менш глибокою. Якщо вона є достатньо глибокою, починає торкатися несучих конструкцій об'єкта, то вона перетворюється у реконструкцію. Глибина модернізації, яка визначається переходом від зовнішніх форм до несучих конструкцій внутрішнього змісту, є межею перетворення модернізації в реконструкцію.

Реконструктивний розвиток є складнішим поняттям. У цьому аспекті ключове значення має розуміння співвідношення кількісних і якісних характеристик. В загальнофілософському значенні (за Гегелем), *якість* — це визначеність предмета (економіка, держава, товар, гроші і т. ін.), а *кількість* — це байдужа до якості визначеність (1, 2, 3, 4 і т.д. байдуже чого: держав, товарів, грошових одиниць і т. ін.). «*Якість*, — писав Г.Гегель, — є в першу чергу тотожна з буттям визначеність, так що щось перестає бути тим, чим воно є, коли втрачає свою якість. *Кількість* є, навпаки, зовнішня буттю, байдужа для нього визначеність» [1, с. 216]. Будь-яке явище чи процес завжди мають якісні і кількісні параметри, але їх єдність може бути по-

кладена однією своєю стороною, або, що є тим же самим, в основі єдності може лежати кількісна або якісна визначеність. Так, термін «зростання» акцентує увагу на кількісних характеристиках, хоча, звичайно, певні якісні визначеності завжди є. А термін «розвиток» акцентує на якісних характеристиках, які, безумовно, мають і кількісну визначеність. Якщо ж актуалізувати співвідношення кількісних і якісних характеристик (а не брати їх у «знятому» вигляді, як це було у попередніх поясненнях і прикладах), то з'являються такі поняття, як зростання без розвитку (без позитивних якісних змін в економіці), або деструктивне зростання (тобто таке зростання, яке погіршує структуру економіки).

Реконструктивний економічний розвиток — це такий розвиток, який досягається на основі якісної перебудови несучих конструкцій економіки, корінної зміни її структури відповідно до сутнісних характеристик країни. Його особливістю є те, що він може бути досягнутий як при економічному зростанні, так і при нульових і навіть при від'ємних темпах зростання економіки. Якщо, наприклад, українська економіка буде здійснювати свою реконструкцію таким чином, що скорочуватимуться експортно-сировинні виробництва (металургія, хімія і т. ін.), а будуть розвиватися галузі, що працюють на внутрішній ринок (унаслідок чого зростуть доходи і якість життя населення, зменшиться соціальна диференціація за доходами), то ми будемо мати розвиток економіки навіть у тому випадку, коли зростання внутрішнього ринку буде відбуватися темпами, які не перекривають втрати від зменшення експорту, і в цілому темпи зростання економіки знизяться, або навіть будуть від'ємними.

Такий тип реконструктивного розвитку через деякий час стане актуальним для світової економіки. Але для України він став актуальним уже зараз. Перехід до реконструктивного типу розвитку передбачає відповідну перебудову управління, яке повинно відповідати суті цих процесів і враховувати їх особливості щодо визначення цілей, послідовності вирішення завдань, їх комплементарності і рефлексивності. Враховуючи логіко-історичні особливості шляху України, можна визначити два базових підходи до управління реконструктивним розвитком. Перший пов'язаний з необхідністю вирішення проблем забезпечення життєдіяльності людей у їх логіко-історичній детермінації, яка була порушена інверсійним типом трансформації. Він включає: 1) розв'язання базових проблем відтворення життєдіяльності людей (харчування, житло, охорона здоров'я); 2) розвиток інфраструктури (дороги, транспорт, зв'язок); 3) створення умов для інноваційного розвит-

ку (освіта, наука, інновації). Не забезпечивши, наприклад, вирішення базових проблем харчування і житла, неможливо виконувати на сучасному рівні інші завдання. Історично і логічно названі проблеми вирішуються саме в такій фундаментальній детермінації. Це, звичайно, не виключає рефлексивної взаємодії названих рівнів. Так, проблеми харчування і житла потрібно вирішувати з урахуванням сучасних технологій, інноваційного розвитку, а інноваційним розвитком повинні займатися люди, які мають належні умови життєдіяльності.

Другий базовий підхід до управління реконструктивним розвитком лежить у площині структурно-функціонального аналізу і має на меті забезпечити структурно-функціональну збалансованість економічної системи. Він передбачає, перш за все, збалансоване функціонування і розвиток реального і фінансового секторів економіки. В свою чергу, розвиток реального сектора повинен розглядатися у трьох аспектах: 1) виробничому, 2) соціально-економічному і 3) екологічному. Перший включає: 1) реконструкцію промислової сфери (реіндустріалізацію); 2) перебудову аграрної сфери у її поєднанні з сільським розвитком; 3) реконструкцію виробничої інфраструктури.

Проблеми реіндустріалізації зазвичай розглядаються у дискурсі постіндустріальності і неоіндустріалізма. Однак ці терміни не розкривають позитивний зміст перетворень, вони тільки вказують на те, що ці процеси знову певним чином повторюються (ре), відбуваються після традиційного індустріального розвитку (пост) і є новими (нео). В чому полягає зміст їх новизни — залишається не визначеним. Для розкриття змісту ре-, пост- і неоіндустріалізації необхідно з'ясувати їх змістовні характеристики. Зробити це можливо тільки на основі теоретико-емпіричних узагальнень, що спираються на вже існуючу практику. Сучасні мобільні телефони і смартфони, комп'ютерна техніка, роботи, що працюють на клітинному рівні, наноматеріали і нанотехнології, з'єднання технічного, біологічного і соціального — все це і багато іншого включає в себе індустріальність, але вищого рівня. Індустріальне не зникає, а набуває нової форми. Однією з теоретичних, а разом з тим і практичних помилок, було просте заперечення індустріального, що проявилось в неадекватній оцінці фінансизації економіки, виведення за межі розвинених країн індустріальних виробництв і т.ін.

До найважливіших рис сучасної індустріальності слід віднести її переміщення на нанорівень. Всебічний розвиток нанотехнологій є формою неоіндустріалізації. Її власний зміст може бути визначено як наноіндустріалізацію. Іншою важливою рисою є

поєднання біологічного і технічного, включення в техніко-виробничі процеси біотехнологій і технізація біологічних процесів і організмів. Це можна назвати біоіндустріалізацією. Наноіндустріалізація створює передумови і форми для біоіндустріалізації. І, нарешті, відбувається з'єднання соціального і технічного. Технічний розвиток усе більше враховує соціальні імперативи, стає технічним втіленням соціального. Соціальний світ індустріалізуються, а індустріалізація соціалізується. Цей процес можна назвати соціоіндустріалізацією. Поєднання цих трьох базових складових робить індустріалізацію загальною, такою, що охоплює весь природний і соціальний світ, включає у свій власний рух розум (не як зовні задане цілепокладання, а як внутрішню здатність до оптимізації руху всіх складових).

Тут доречно аналогія з ноосферою В.І. Вернадського [2]. Розум перетворюється із зовнішнього цілепокладання для системи машин у внутрішній момент функціонування біо-соціо-індустріального тіла. Тому ре- і неоіндустріалізація змістовно можуть бути визначені як нооіндустріалізація, що має своїми складовими нано-, біо- та соціоіндустріалізацію.

Це цілком кореспондується із четвертою індустріальною революцією, характерною рисою якої є «злиття технологій, яке розвиває, — зазначає К. Шваб, — звичні межі між матеріальним, цифровим і біологічним світами... Інженери, дизайнери, архітектори комбінують системи комп'ютерного проектування, аддитивне виробництво, матеріалознавство і синтетичну біологію для проривів у відкритті симбіозу між мікроорганізмами, нашими тілами, споживаними нами речовинами і навіть нашими житлами!» [5].

Другий аспект управління реконструкцією реального сектора включає весь комплекс соціально-економічних відносин, серед яких першочергове значення мають: 1) зайнятість, 2) оплата праці, 3) соціальні стандарти і соціальне забезпечення. Третій аспект включає екологічну складову сталого розвитку.

Управління реконструкцією фінансового сектора повинно забезпечити перебудову: 1) грошово-кредитної політики з урахуванням нових економічних реалій; 2) бюджетних відносин у відповідності до парадигми реконструктивного розвитку; 3) фінансових ринків з метою їх спрямування не на підтримку самозростання, а на вирішення завдань розвитку економіки і соціальної сфери.

Характеризуючи управління реконструктивним розвитком в аспекті його його основоположних векторів, які підсумовують і спрямовують наведені вище перетворення, можна сказати, що реконструктивний розвиток повинен бути: 1) інтровертним, 2) іннова-

ційним і 3) інклюзивним. Інтровертність означає направленість на вирішення внутрішніх проблем країни як особливого соціоекономічного утворення з урахуванням його історично пройденого шляху. Інноваційність показує необхідність корінної перебудови на основі новітніх досягнень і принципів. Інклюзивність забезпечує включеність у зовнішнє середовище для вирішення внутрішніх завдань. Ці вектори внутрішньо суперечливі, але вони віддзеркалюють реальну суперечливість реального світу та імперативів розвитку. В цьому аспекті парадигмальну формулу управління реконструктивним розвитком можна виразити так: реконструктивний розвиток — це поєднання інтровертного, інклюзивного та інноваційного розвитку, спрямованого на вирішення внутрішніх проблем країни для забезпечення добробуту громадян шляхом корінної перебудови структури економіки і розгортання її внутрішніх потенцій у рефлексивній взаємодії із зовнішнім середовищем.

Література

1. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Т.1. Наука логики / Г.В.Ф. Гегель. — М.: Мысль, 1974. — 452 с.
2. Казначеев В.П. Учение Вернадского В.И. о биосфере и ноосфере / В.П. Казначеев. — Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1989. — 248 с.
3. Реконструкція [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/>
4. Реконструкція [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
5. Шваб К. Четвертая Индустриальная Революция: вызовы и возможности [Електронний ресурс]. — Доступний з: <http://guralyuk.livejournal.com/2051302.html>

УДК 338.24:330.15+504.062

Василь ГОЛЯН*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Обґрунтовано пріоритети модернізації системи управління природокористуванням, якими виступають: імплементація природ-

* **ГОЛЯН Василь Анатолійович** — д.е.н., професор, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», м. Київ, Україна, golian_v@ukr.net